

РОЛЬ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

УДК 378.013 + 169.14. + 371.302.81 + 420 + 398

Н. Я. Бачинська

Актуальність міжпредметних зв'язків у навчанні зумовлено сучасним рівнем розвитку науки, що яскраво виражає інтеграцію суспільних, економічних і природничо-наукових знань [9, с. 179]. Сучасна система освіти спрямована на формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ та процесів, які складають цю картину. Предметна роз'єднаність стає однією з причин фрагментарності світогляду особистості, у той час як у сучасному світі переважають тенденції до економічної, політичної, культурної, інформаційної інтеграції [10, с. 41].

Ідея реалізації зв'язків між навчальними предметами не є новою. Ще Я. Коменський наголошував на тому, що все, що перебуває у взаємозв'язку, повинно викладатися в такому ж зв'язку. Необхідність міжпредметних зв'язків у навчанні і вихованні доводили М. Баранов, О. Беляєв, Ф. Буслаєв, В. Мельничайко, Г. Передрій, С. Пультер, В. Ужченко, К. Ушинський та ін. Чимало радянських і вітчизняних учених вивчали питання використання міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки вчителів. Сутність та технологію реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі було досліджено Т. Архіповою, А. Єрьомкіним, В. Максимовою, використання інтегративної основи в навчальних курсах розглядалося Р. Арцішевським, В. Ільченко, Г. Тарасенко, проблема міжпредметних зв'язків педагогічних дисциплін та іноземних мов досліджувалася В. Вергасовим, М. Гаруповою, О. Косторським.

Метою нашої статті є дослідження ролі міжпредметних зв'язків у формуванні соціокультурної компетенції (СКК) студентів.

На теперішній час не існує єдиного визначення терміна “міжпредметні зв'язки”, оскільки це поняття є багатоаспектним та поліфункціональним, що і зумовлює різноманітну кількість його визначень.

За педагогічним словником, термін “міжпредметні зв'язки” визначається як взаємне узгодження навчальних програм, зумовлене системою наук та дидактичною метою [3, с. 210]. М. Фіцула визначає міжпредметні зв'язки як узгодженість між навчальними предметами, що надає змогу розглядати факти і явища реальної дійсності з різних точок зору, із позицій різних дисциплін [12, с. 106]; П. Кулагін – як принцип навчання, за яким навчання нового програмного матеріалу будується з урахуванням змісту суміжних навчальних предметів [5, с. 2]; В. Максимова – як засіб відображення у змісті кожного навчального предмета та в навчальній діяльності продуктів міжнаукової інтеграції, оскільки вони сприяють реалізації принципу науковості у змісті навчання [6, с. 28].

Докорінні зміни у системі освіти зумовили вивчення іноземних мов у невідривному зв'язку з вивченням їх культури. Залучення студентів до цінностей культури стає більш повним при ознайомленні з фольклором, як із невід'ємною складовою кожної культури, оскільки у фольклорних текстах носіями мови яскраво відображено історію, побут, менталітет, традиції та звичаї нації. Вивчаючи англійський фольклор, студенти не лише отримують соціокультурну інформацію із фольклорних текстів, а ще й у процесі пошукових завдань паралельно знайомляться з музикою, танцями, мистецтвом, літературою, національними символами, предметами побуту, архітектурою, одягом, нормами поведінки тощо. Завдяки аудіо- та відео-файлам студенти більш наглядно уявляють іншомовну культуру і, зокрема, одну з її складових – англійський фольклор.

Міжпредметні зв'язки у вивченні мови суттєво підвищують рівень викладання, сприяють вихованню всебічно розвиненої особистості, яка зможе

здобувати знання та застосовувати їх у практичній діяльності. Викладання знань з урахуванням міжпредметних зв'язків допоможе вчителю розкрити єдність між теорією мови і практикою її застосування, повно та всебічно показати студентам широку сферу функціонування мови, сприятиме підготовці молоді до розуміння, а згодом і вирішення сучасних наукових, соціальних та виробничих завдань, що потребують відповідних мовленнєвих умінь [11, с. 1].

Міжпредметні зв'язки відображають комплексний підхід до виховання та навчання, який надає можливість виокремити як основні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. На будь-якому етапі навчання завдяки інтеграції знань міжпредметні зв'язки виконують виховну, розвиваючу та детермінуючу функції, що підвищує продуктивність перебігу психічних процесів. Міжпредметні зв'язки формують конкретні знання учнів, включають їх в оперування пізнавальними методами, які мають загально-науковий характер (абстрагування, моделювання, аналогія, узагальнення тощо) [3, с. 210].

Об'єктивна необхідність міжпредметних зв'язків для розвитку розумових здібностей та формування наукового світосприйняття студентів обґрунтовується психологами тим, що основу будь-якої психічної діяльності, у тому числі і мислення, складають елементарні асоціації, які поєднуються в асоціативні ланцюги, асоціативні системи тощо.

На думку Ю. Самаріна, міжпредметні асоціації постають найвищим рівнем розумової діяльності, оскільки вони надають можливість підійти до явища, що розглядається в різних системах зв'язків, тобто розглядати явище діалектично [8, с. 334].

Важливу роль міжпредметні зв'язки відіграють у розвитку системного мислення студентів, оскільки пізнання об'єктивного світу є можливим лише на основі системного дослідження будь-яких об'єктів, виокремлення всіх суттєвих зв'язків та відносин.

Завдяки реалізації міжпредметних зв'язків студенти набувають необхідних умінь самостійно здійснювати пошук інформації та

використовувати її у професійній діяльності, набувають потреби постійно вдосконалювати свої знання, використовують знання з різних наукових галузей.

Навчитися засвоювати знання з різних дисциплін, які вивчають студенти на практиці, можливо за умови, коли увага студентів буде спрямовуватися не лише на засвоєння знань, а й на вирішення конкретних завдань, що будуть стояти перед ними в процесі фахової діяльності.

Учені (А. Беляєва, І. Суходольська) зазначають, що міжпредметні зв'язки при вивченні іноземної мови: по-перше, є опорою, фундаментом для повноцінного сприйняття та розуміння нових знань, формування навичок і розвитку вмінь; по-друге, надають змогу узагальнювати та систематизувати наявний мовний і мовленнєвий досвід; по-третє, забезпечують повноту знань. Міжпредметні зв'язки характеризують логічний зв'язок різних дисциплін та наступність знань [2, с. 28].

Іноземна мова одночасно є предметом вивчення і важливим засобом спілкування та пізнання. Зазначені особливості предмета "Іноземна мова" відкривають широкі можливості для зв'язків з іншими предметами. Використання міжпредметних зв'язків на заняттях з іноземної мови сприяє підвищенню інтересу до вивчення мови, розширює світогляд студентів, формує навички творчого пошуку. Як наслідок, посилюється ефективність навчання, більш стійко засвоюються студентами знання як з іноземної мови, так і інших предметів.

На думку вчених (П. Кулагін, В. Максимова), міжпредметні зв'язки сприяють ефективності процесу навчання іноземної мови в цілому та виконують такі функції [5; 6]. Освітня функція реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання іноземним мовам полягає у розумовому розвитку студентів, формуванні картини світу, загальній ерудиції. Іноземна мова актуалізує наявні знання з історії, географії, літератури, культури тощо. Розвивальна функція міжпредметних зв'язків спрямована на вдосконалення навичок оперування способами пізнання загальнонаукового характеру: абстрагування, моделювання, аналогії, узагальнення, конкретизації тощо.

Міжпредметні зв'язки впливають на формування системного мислення. У студентів формується новий спосіб мислення, уміння співвідносити частину і ціле, аналізувати частину з позиції загального. Формується вміння комплексного застосування знань, умінь та навичок і пошуки раціональних шляхів вирішення складних пізнавальних завдань. Виховна функція міжпредметних зв'язків передбачає пошук механізмів, за допомогою яких здійснюється пізнання, актуалізація якостей особистості, в яку систему склалися факти та теорії у свідомості студента, яку оцінку вони дістали з його боку, як вплинули на світогляд, емоційну і вольову сфери особистості. [4, с. 105]. Мова надає різноманітний матеріал для виховної роботи зі студентами, передусім у напрямках культури мови, толерантного ставлення до іншомовної культури та її носіїв, розуміння спільних і відмінних рис у менталітеті інших народів тощо.

Через взаємозв'язок навчальних дисциплін на засадах міжпредметної координації іноземна мова надає можливість сформувати у студентів цілісну картину світосприйняття.

Важливою умовою формування СКК студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору є залучення міжпредметних зв'язків, оскільки у вузьких межах викладання одного предмета неможливо досягти зазначеної мети. Викладання матеріалу з урахуванням міжпредметних зв'язків допоможе студентам мовних спеціальностей – майбутнім викладачам іноземних мов розкрити єдність між теорією мови та практикою її застосування, повно і всебічно показати студентам широку сферу функціонування мови.

Як зазначає К. Саломатов, для того щоб у свідомості майбутніх учителів утворилася цілісна система взаємозв'язків між окремими фактами, явищами педагогічної дійсності, знаннями про іноземну мову як навчальний предмет, основні функції вчителя в умовах їх успішного виконання, про які він дізнається з різних дисциплін, навчання кожного предмета повинно здійснюватись у тісному взаємозв'язку з іншими, з урахуванням ролі та місця

цього предмета в загальній системі професійної підготовки майбутніх учителів [7, с. 12].

К. Балабуха вважає, що разом із повідомленням знань про країну, мова якої вивчається, курс спеціальних дисциплін має розкривати перед студентами виховні і загальноосвітні можливості іноземної мови як джерела відомостей про національну культуру, історію та сучасний спосіб життя народу – носія мови, що вивчається [1, с. 134].

Безсумнівно, міжпредметні зв'язки у вивченні мови суттєво підвищують рівень викладання, сприяють вихованню всебічно розвиненої особистості, яка зможе здобувати знання і застосовувати їх у практичній діяльності.

Особливого значення у процесі формування СКК студентів мовних спеціальностей набувають навчальні предмети англomовного циклу (1 та 2 курс), що входять до складу обов'язкових предметів і вивчаються відповідно до навчальної програми у вищих закладах освіти, а саме: практика усного та писемного мовлення, практична фонетика, практична граматики англійської мови і країнознавство; а також німецькомовного циклу – німецька мова як друга іноземна мова, яка починає вивчатися на 2 курсі. Практика усного та писемного мовлення є стрижневою дисципліною у системі міжпредметних зв'язків стосовно нашого дослідження, оскільки за планом на неї відводиться найбільша кількість годин. Крім того, можна проводити зіставлення рідної й іноземних мов, що сприяє встановленню порівняльно-зіставних зв'язків та надає можливість порівнювати лексичні засоби вираження однієї і тієї ж думки у різних мовах та культурах. У методичному аспекті порівняння мов надає можливість виявляти наявність у рідній мові можливих опор для засвоєння іноземної мови і джерел потенційних труднощів (міжмовної інтерференції) у засвоєнні мовних явищ. Порівняння жанрів та зразків англійського фольклору з українським; лексичних одиниць з національно-культурним компонентом семантики, які входять до складу фольклорних текстів; сюжетів англійського фольклору з сюжетами у світовій культурі розширює світогляд студентів

мовних спеціальностей, сприяє підвищенню інтересу до вивчення іноземної мови, залучає студентів до самостійної роботи.

Одним із прийомів навчання, що використовується з метою ознайомлення з країнознавчою інформацією і в якому широко подано міжпредметні зв'язки, є метод проектів. Наявність міжпредметних зв'язків чітко прослідковується у проектній роботі, оскільки робота над проектом передбачає планування, пошук інформації, систематизацію, обговорення, презентацію. Під час роботи над проектом студенти використовують мовні, методичні, фахові та міжкультурні знання. Отже, виникає необхідність у застосуванні знань із різних предметів для презентації цілісної картини з досліджуваної проблеми.

Міжпредметні зв'язки прослідковуються і під час роботи з професійно-орієнтованими вправами. Зазначені вправи пропонувалися студентам мовних спеціальностей – майбутнім вчителям іноземної мови з метою набуття вмінь самим використовувати фольклорний матеріал як засіб навчання й ознайомлення з іншомовною культурою. Стосовно нашого дослідження формування СКК проводиться на 1 та 2 курсах, і студенти ще не вивчали предмет “Методика викладання іноземних мов”, який упроваджується на 3 курсі. Проте під час експериментального навчання студентам пропонувалися завдання щодо складання професійно-орієнтованих вправ для ознайомлення з англійським фольклором для учнів середніх шкіл та надавалися зразки означених вправ. Таким чином, робота над складанням професійно-орієнтованих вправ була підґрунтям для предмета “Методика викладання іноземних мов”.

Отже, з огляду на вищевикладене, можна констатувати, що міжпредметні зв'язки є важливим засобом формування СКК студентів мовних спеціальностей, суттєво підвищують рівень філологічних знань майбутніх викладачів, сприяють розвитку системного мислення студентів і вихованню всебічно розвиненої особистості.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці системи вправ з формування соціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору.

Список використаної літератури

1. Балабуха, К. В. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до навчання старшокласників фразеології : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Балабуха Катерина Володимирівна. – Одеса, 2007. – 199 с.

2. Беляева, А. С. Использование внутрипредметных и межпредметных связей для специальных целей при изучении иностранного языка / А. С. Беляева, И. В. Суходольская // Стратегії та методики навчання мовам для спеціальних цілей. – К., 1997. – 243 с.

3. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.

4. Колодько, Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Колодько Тетяна Миколаївна. – К., 2005. – 192 с.

5. Кулагин, П. Г. Влияние межпредметных связей на усвоение программного материала в вечерней школе : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Теория и методика профессионального образования” / П. Г. Кулагин. – М., 1965. – 18 с.

6. Максимова, В. Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы / В. Н. Максимова. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.

7. Саломатов, К. И. Проблема межпредметных связей в процессе профессионально-направленного обучения иностранному языку как педагогической специальности / К. И. Саломатов // Проблемы профессионально-педагогической направленности в преподавании иностранного языка как специальности / под. ред. К. И. Саломатова. – Горький, 1983. – С. 5–28.

8. Самарин, Ю. А. Очерки психологии ума / Ю. А. Самарин. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1962. – 504 с.

9. Самарук, Н. М. Теоретичні аспекти міжпредметності / Н. М. Самарук // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : зб. наук. пр. – Харків, 2009. – Вип. 14. – С. 178–186.

10. Семещук, В. Альтернативні методи використання міжпредметних зв'язків на заняттях / В. Семещук // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2004. – № 1 (7). – С. 40–44.

11. Тесленко, О. В. Міжпредметні зв'язки у процесі вивчення фразеології української мови в 5–7 класах загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання” / О. В. Тесленко. – К. – 17 с.

12. Фіцула, М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України

Богуш А. М.